

Nr 744

Av herr Jacobsson, Gösta, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 50, angående universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m.

(Lika lydande med motion nr 913 i Andra kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition 1964 nr 50 angående universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m. förordas en organisation av den lokala universitetsstyrelsen som i stort sett ansluter sig till universitetsutredningens förslag i dess betänkande SOU 1963 nr 9. Detta gäller även några väsentliga punkter där samtliga universitet och högskolor ävensom kanslersämbetet för rikets universitet och överstyrelsen för de tekniska högskolorna framlagt ett avvikande förslag. De punkter där propositionen sålunda avviker från den mening som bestämt och enhälligt företrätts av samtliga de därav direkt berörda myndigheterna är framför allt följande.

1. I propositionen föreslås, att vid vartdera av universiteten i Uppsala och Lund skall inrättas en befattning som universitetsråd. Universitetsrådet skall vara chef för universitetets förvaltning. Han skall tillika vara ledamot av konsistoriet — universitetets styrelse — samt jämte rektor ingå i rektorsämbetet. Konsistoriet förutsättes i stor utsträckning skola delegera ärenden antingen till universitetsrådet eller till rektorsämbetet. Universitetsrådet anses skola stå »i ett särskilt ansvarsförhållande gentemot i sista hand Kungl. Maj:t» (jämför prop. s. 203). Med hänsyn härtill bör han utses av Kungl. Maj:t utan ansökningsförfarande.

Vid övriga universitet och högskolor skall tills vidare universitetsrådet ersättas av en byråchef med motsvarande funktioner, dock skall byråchef ej vara ledamot av konsistoriet.

Samtliga universitet och högskolor, kanslersämbetet och överstyrelsen för de tekniska högskolorna har avstyrkt förslaget om universitetsråd och i stället ansett att rektor bör vara chef för universitetsförvaltningen, som i övrigt ledes av högt kvalificerade tjänstemän med speciell utbildning för de olika grenarna av denna förvaltning. Bland de skäl som kan anföras mot förslaget må följande påpekas.

Förslaget skulle medföra en olämplig komplicerad av universitetsledningens organisation och ett onödigt stort antal nivåer i denna. Under konsistoriet skulle sålunda sortera i första hand rektorsämbetet, i andra hand

universitetsrådet och först därefter de olika avdelningscheferna (jämför principskissen å s. 170 i prop.).

Tillskapandet av en universitetsrådsbefattning vid sidan av rektor innebär och, vill det synas, måste alltid innebära en dualism i den administrativa ledningen, som är ägnad att skapa konflikter och därmed äventyra den eftersträfvade effektiviteten hos universitetsorganisationen. Universitetsutredningens betänkande — till vilket propositionen ansluter sig — uppvisar ett oklart förhållande mellan de båda befattningarna. Den föreslagna anordningen inbjuder, därest icke personkonstellationen är ovanligt gynnsam, till olyckliga intresse- och kompetenskonflikter. Departementschefen säger (prop. s. 299) sig visserligen ha konstaterat att förslaget icke innebär några risker för ett »dubbelkommando», vari väl också skall ligga att risk för konflikter av ovan antytt slag anses vara utesluten. Men detta uttalande, som ej stödes av någon argumentering, synes icke kunna undanröja oron för att den dualistiska konstruktionen av universitetens ledning i sig själv är ägnad att medföra en sämre samordning av verksamheten. Det kan i detta sammanhang påpekas, att sådana sakkunniga remissinstanser som Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Svenska teknologföreningen och åtskilliga handelskammare uttalat tveksamhet huruvida den föreslagna formen av dubbelkommando verkligen blir funktionsduglig och föreslagit olika anordningar för att eliminera denna risk.

Av det anförda kan den slutsatsen dragas, att universitetsförvaltningen bör ledas av en enda person under konsistoriet som styrelse. Denne måste, som också universitetsutredningen framhåller, vara en medlande och förmedlande kraft, som kan garantera det samspel mellan vetenskap och utbildning samt administration som är nödvändig för universitetens verksamhet. Då de vetenskapliga och utbildningsmässiga frågorna är så sammanvävda med förvaltningsaspekterna att de vid beslutsfattandet i allmänhet ej kan skiljas åt, bör universitetets rektor vara chef för förvaltningen.

Emot en sådan organisation kan vissa invändningar tänkas bli framförda. Det kan hävdas att den ej ger tillräckliga garantier för en effektiv förvaltning, eftersom rektor väljes av universitetets ordinarie lärare. I detta hänseende kan det emellertid finnas anledning att erinra om följande uttalande av lärarkollegiet vid karolinska institutet (prop. s. 257 f): »Förslaget beträffande rektorsämbetet synes vara uttryck för en för lärarkollegiet svårförståelig misströstan om de akademiska lärarnas förmåga att i dagens samhälle bemästra universitetens organisatoriska problem. Genom åren har vårt land dock uppvisat en lång rad driftiga och skickliga universitets- och högskolerektorer, varjämte akademiska lärare kommit att bestrida åtskilliga viktiga chefsposter inom enskilt och offentligt liv.»

Vidare är den invändningen tänkbar, att universitetsrådsbefattningen är ett nödvändigt led i det i propositionen framlagda organisationsförslaget. Vid en närmare prövning visar det sig, att ett system med rektor som för-

valtningschef och med ett antal honom direkt underställda kvalificerade avdelningschefer går att passa in mycket bra i propositionens organisationsförslag och utgör i själva verket en mera rationell förvaltningsorganisation än den föreslagna. I detta hänseende kan bl. a. hänvisas till en i Lunds universitets remissyttrande ingående organisationsplan (ej redovisad i prop.).

Det här anförda leder till slutsatsen, att den särskilda befattningen som chef för förvaltningen (universitetsråd eller motsvarande) bör utgå ur organisationen, vilket medför en betydande kostnadsbesparing, att rektor skall vara förvaltningschef samt att de föreslagna kvalificerade avdelningscheferna bör ställas direkt under rektor. Huruvida avdelningarnas antal och karaktär bör överensstämma med förslaget i propositionen — där det föreslås en utbildningsbyrå och en administrativ byrå, den senare motsvarande både nuvarande kansli och drätselverk — eller om indelningen bör göras annorlunda i enlighet med vissa remissyttrandena eller om avdelningarnas antal bör ökas till tre enligt vissa andra remissyttrandena, är frågor som synes kräva ytterligare överväganden. De skall emellertid ej upptagas här.

2. I propositionen föreslås en prorektorsställning av ny typ. Enligt förslaget skall prorektor väljas av konsistoriet inom sig, vilket i allmänhet kommer att innebära att prorektor samtidigt är dekanus för någon fakultet eller sektion. Prorektor skall inträda endast vid förfall för rektor. I propositionen har understrukits (s. 301), att prorektor får ingå i rektorsämbetet endast då han fungerar som rektor.

Samtliga universitet och högskolor, kanslersämbetet och överstyrelsen för de tekniska högskolorna har begärt bibehållande av prorektorsställningen av nuvarande typ. Det innebär, att prorektor, liksom rektor, väljes av de ordinarie lärarna, att prorektors- och dekanusfunktionerna regelmässigt blir skilda, att prorektor skall vara ledamot av konsistoriet samt att han skall äga rätt att närvara såväl i rektorsämbetet som i andra nämnder och kommittéer inom universitetets centrala ledning.

Som skäl för det i propositionen framlagda förslaget har ej anförts annat än att det skulle vara mindre välbetänkt att tillföra konsistoriet, som får minst tolv ledamöter, ytterligare en ledamot, vilkens uppgift i övrigt skulle inskränka sig till den att vara rektors ställföreträdare (prop. s. 201).

Som skäl för bibehållande av prorektor av nuvarande typ har anförts följande. Om prorektor vid förfall för rektor skall kunna fullgöra de med rektoratet förenade uppgifterna, måste han vara tillräckligt insatt i förekommande problem och ärenden, vilket endast kan uppnås genom att han kontinuerligt deltar i arbetet inom universitetets styrelse i dess helhet och således även följer arbetet inom rektorsämbetet. Det i propositionen framlagda förslaget garanterar ej att prorektor har möjlighet att på förhand göra sig så förtrogen med arbetsuppgifterna, att han kan fungera som en verklig ställföreträdare.

Vidare har erfarenheten visat, att det är synnerligen önskvärt att universitetets ledning har tillgång till en erfaren kraft, som vid behov kan övertaga en del extraordinära uppdrag, såsom ordförandeskap i vissa kommittéer och beredningar, vissa förhandlingsuppdrag och representativa uppdrag.

Slutligen måste förenandet av uppgifterna som prorektor och som dekanus hos en akademisk lärare, som även har att svara för forskning och utbildning, medföra en orimlig arbetsbelastning. I detta avseende uttalar statskontoret (prop. s. 246): »Denna koncentration av två uppgifter hos samma person — uppenbarligen föreslagen endast i syfte att begränsa konsistoriets numerär — synes olämplig. En särskild prorektorsbefattning bör enligt statskontorets mening bibehållas; prorektor bör utses på samma sätt som rektor.»

Det synes ej kunna anföras vägande skäl mot att bibehålla en särskild prorektorsbefattning, såsom de berörda myndigheterna önskat och för vilken viktiga synpunkter talar. En prorektor av denna typ bör liksom rektor väljas av de ordinarie lärarna, han bör vara ledamot av konsistoriet samt äga rätt att närvara i rektorsämbetet, även då han ej inträtt i stället för rektor.

Under hänvisning till det ovan anförda får vi hemställa,

att riksdagen måtte — med ändring i nedannämnda punkter av de i propositionen nr 50 framlagda riktlinjerna för de enskilda läroanstalternas organisation och förvaltning — besluta:

1) att den särskilda befattningen som chef för förvaltningen (universitetsråd och motsvarande) skall utgå ur organisationen,

att rektor skall vara förvaltningens chef,

2) att prorektor skall väljas på samma sätt som rektor, att prorektor skall vara ledamot av konsistoriet

samt att prorektor skall äga närvara vid handläggning av ärenden inom rektorsämbetet.

Stockholm den 15 april 1964

Gösta Jacobsson

Nils B. Hansson

Ferdinand Nilsson

i Kungsängen

Blenda Ljungberg

Gunnar Weibull